

MJESTO EKOMUZEJA U RAZVOJU MUZEOLŠKOG PROMIŠLJANJA

Jean-Claude Duclos¹
Musée Dauphinois
Grenoble

Ekomuzej: riječ koja je na velika vrata ušla u Francusku i u ostali svijet. Pojavila se u početku sedamdesetih godina, a neobično je to što nije ušla u zakonske uredbe o muzejima. Ni u jednoj se zemlji zakonski ne pravi razlika između ekomuzeja i muzeja, a djelatnosti koje su posegnule za tim nazivom tako su različite i raznolike da se u tome uistinu nije lako snaći. Obogativši sadržajem taj pojam, Georges Henri Rivière uspio je muzejsku ustanovu čvrsto povezati s najaktualnijim pitanjima što ih pučanstvo u svakoj zemlji sebi postavlja, a to su: kakav okoliš, kakav razvoj, u kakvu slijedu? Na taj je način on unaprijeđivao muzeološko promišljanje. Jer zanimati se za ekomuzej, za mjesto što ga zauzima u povijesti muzeja, za propise koji ga određuju, za iskustvene provjere i istraživanja što se poduzimaju u njegovo ime, sve nam to omogućava da ispravno ocijenimo neke od najznačajnijih pomaka suvremene muzeologije: riječ je naime o sudjelovanju pučanstva, o doprinosu zajedničkom razmišljanju glede razvoja, o praksi znanstvene interdisciplinarnosti.

Snaga i plemenitost toga nauma izvire iz neprestana traženja prilagodbe muzejske ustanove promjenljivim potrebama pučanstva. No u tome otkrivamo i poteškoće i slabosti ekomuzejskog pothvata jer se moramo upitati do kojih se granica on može razvijati i preinačavati a da pri tome da načela na kojima se muzej temelji ne naiđu na protivljenje ili čak na osporavanje. Međutim, taj pristup koji neki smatraju marginalnim, dok drugi u njemu vide pojavu nove muzeologije, nosi u sebi mnoge pouke. Zahvaljujući toj novini muzej će na najbolji način ispunjavati svoje društvene funkcije. Nabrojimo ih: uspoređivati (naizmjeničnim proučavanjem sličnosti i različitosti), pružati orijentacijske točke (s obzirom na vrijeme, teritorij, identitet), obnavljati (kako bi se nakon istraživanja i skupljanja pristupilo razmjeni), pomagati pri radu kada valja nešto prežaliti odnosno otpisati (zbog uspješnije prilagodbe mutacijama) i priznavati (to jest, vratiti dostojanstvo onima koje je društvo zaboravilo). Pronalazeći odgovore na te potrebe, ekomuzej uvelike unaprijeđuje muzeologiju pokazujući koliko muzejska ustanova može pridonijeti provođenju demokracije.

Ekomuzej: riječ koja je na velika vrata ušla u upotrebu!

Od svoga se postanka taj izraz tako često rabio, i to za označavanje toliko različitih stvari da mu je značenje danas ponešto razvodnjeno. Točno je, međutim, da se taj pojam može primijeniti na mnogo načina i na isto toliko pretpostavki. A neosporno je i to da je sam taj pothvat težak, te da se tijekom svoga razvoja može duboko promijeniti, a pritom zadržati naziv ekomuzeja, iako se više ni po čemu neće razlikovati od mjesnog ili regionalnog muzeja. Možda je i u tome razlog što ni jedna zemlja na svijetu nije ekomuzejima odredila posebno mjesto u zakonskoj regulativi o muzejima.

No spomeniti izraz postoji već više od dvadeset i pet godina. Upitate li one koji ga rabe što on znači, dobit ćete, najčešće, tri različita odgovora.² Jedni će ga suprotstaviti "tradicionalnom" muzeju, muzeju "lijepih umjetnosti" dodajući - da bi opravdali prisutnost predmetka eko - kako je riječ o muzeju koji prirodnoj sredini daje važno mjesto. Drugi, koji su po svoj prilici već vidjeli izložke nekog ekomuzeja, kazat će da se ta ustanova bavi - na određenome mjestu - negdašnjim ruralnim životom. Treći će ga

opet odrediti prema zemljopisnom položaju, navodeći kao primjer Le Creusot (Francuska), La Margeride (Francuska), Les Valls d'Aneu (Katalonija) ili La Haute Beauce (Kanada).

Da bismo što točnije odredili ono što pokriva izraz ekomuzej - od pojave riječi do danas - naše ćemo razmatranje podijeliti u pet točaka:

1. Mjesto ekomuzeja u općoj povijesti muzeja
2. Postanak i razvoj ekomuzeja
3. Regulative i definicije
4. Mogućnosti i granice ekomuzeja
5. Doprinos ekomuzeja suvremenoj muzeologiji

1. MJESTO EKOMUZEJA U OPĆOJ POVIJESTI MUZEJA³

U drugoj polovici 19. stoljeća neki su muzeji u svijetu počeli posvećivati pozornost očuvanju svjedočanstva materijalne kulture - sa stajališta koje bismo mogli nazvati antropološkim. U isto vrijeme javljaju se u mnogim europskim zemljama prvi veliki etnografski muzeji (Musée du Trocadéro u Parizu otvoren je 1848. godine). Kada je riječ o Francuskoj, prve pojave zanimanja za regionalnu etnografiju valja, po našem mišljenju, potražiti u velikim svjetskim izložbama priređenim u drugoj polovici 19. stoljeća. Na primjer, izložba otvorena 1867. godine posvetila je dio prostora "narodnim nošnjama iz različitih predjela" Francuske i drugih zemalja. Posebice se spominju izložci iz Norveške i Švedske, u kojima je glavni naglasak bio na skupinama lutaka. Na svjetskoj izložbi priređenoj 1878. godine to je zanimanje još izrazitije. I ondje se ističu Holandija⁴, Švedska, a posebice Nordiska Museet, što ga je u Stockholmu 1873. godine osnovao Artur Hazelius, prikazavši - ponovno s pomoću lutaka u nošnjama - različite prizore, kao što su seoski sajam, prosci, povratak iz lova...

Nešto kasnije prodrijet će u Francusku zamisao da se stvori muzej posvećen takvim izložcima.

Zato se posebno zauzimaju dva udruženja: Udruženje za narodne tradicije (la Société des traditions populaires) što ga je 1886. osnovao Paul Sébillot i Udruženje za etnografiju i narodnu umjetnost (la Société d'ethnographie et d'art populaire). Ovo posljednje postavlja sebi zadaću:

... da istakne izložbama, prikazima, priredbama i predavanjima iščezlu ili postojeću narodnu umjetnost, legende, govor, glazbu, pjesme, ples i književnost svake pokrajine.

U tu je svrhu preuređena u Francuskoj jedna od dvorana Etnografskog muzeja na Trocadérou. Nekako se u isto vrijeme u Francuskoj otvara nekoliko muzeja koje bismo već mogli označiti kao regionalne, na primjer, Baskijski muzej (Musée Basque) u Bayonnei ili Bretonski muzej (Musée Breton) u Quimperu. I drugi muzeji enciklopedijske namjene stvaraju zbirke regionalne etnografije, kao muzej u Caenu (Musée de Caen). Drugi pak, pretežno Prirodoslovni muzeji, kao onaj u Toulousei i Nantesu, osnivaju odjele za regionalnu antropologiju. Glavni su izložci u svim tim muzejima narodna nošnja, kape, lutke koje ih nose, te rekonstruirani interijeri u kojima su smješteni ti predmeti, po uzoru na glasovite diorame svjetskih izložaba.

Najstariji muzeji koje bismo mogli povezati s ekomuzejom jesu regionalni muzeji. Predmeti koje izlažu pomno su odabrani zbog svog izgleda ali isto tako i zbog svjedočanstva o postojanju lokalne baštine i lokalnog identiteta. Godine 1898. veliki provansalski pjesnik Frédéric Mistral otvara u gradu Arlesu, u Provansi, muzej koji se, iako regionalan, po svojim značajkama, razlikuje od prethodnih ustanova te vrste. Riječ je o Museon Arlaten. Ono što je važno, kaže Mistral 1896. godine jest:

(...) očuvanje, obnova - koliko je god to moguće - svega što oblikuje ili je

oblikovalo samosvojnost naših pokrajina u pogledu jezika, tradicija, nošnji, običaja, lokalne umjetnosti i spomenika.

Museon Arlaten, posvećen provansalskoj kulturi, stvarao se programiranim prikupljanjem onoga što se odnosilo na teme tamošnjega života. Muzej zahvaljuje svoju izvornost i činjenici što je on djelo pjesnika koji je svoje stvaranje uvijek duboko proživljavao pominim i uistinu etnografskim promatranjem osobitosti provansalskog života, posebice pak arležanskoga kraja, gdje se Mistral i rodio.

Nekoliko godina kasnije, 1904., Hippolyte Müller naumio je otvoriti u Grenobleu, središtu francuskih Alpi, sličan muzej koji će nazvati Musée Dauphinois. Ono čemu valja posvetiti najveću pozornost, po njegovu je mišljenju, nastojanje da se (...) *povežu prvi stanovnici jednog kraja s onima koji u njemu danas obitavaju.*

Pojmu kulturnoga homogenoga prostora o kojemu po jasnoj Mistralovoj zamisli valja ponajviše voditi računa Müller pridodaje povijest, otvarajući pri tome nov prostor materijalnoj kulturi da bi "ponovno stvorio" - kako je govorio - "misao koja je stvorila predmet".

Stvoreni prema jasnijoj i određenijoj zamisli negoli prethodni, ta dva muzeja najavljuju drugu kategoriju muzeja koje će François Hubert nazvati muzejima identiteta.

Georges Henri Rivière, suosnivač Etnografskoga muzeja (Musée de l'Homme) u Parizu, 1937., i osnivač Državnoga muzeja narodnih umijeća i predaja (Musée national des arts et traditions populaires), zdušno radeći na utemeljenju etnologije Francuske, neće pri tome zanemariti ni rad na znanstvenim osnovicama muzeja.

Razrađujući program jednoga od muzeja - riječ je o Musée de Bretagne, 1957. - Rivière će već tada izraziti neke od zamisli kojima će se vratiti kasnije, u okviru ekomuzeja. Bretonski muzej (Musée de Bretagne), u Rennesu, pruža sintezu povijesti Bretagne "od geoloških vremena do danas", polazeći od "interdisciplinarnoga i periodiziranoga programa". Ta dva izričaja dovoljno osvjetljavaju način na koji je Rivière povezivao doprinose povijesti i etnologije prevodeći ih na muzeografski jezik izmjeničnim kombiniranjem istodobnosti i raznodobnosti. Njegovo se otkriće sažima u jednoj rečenici koja već u sebi nosi začetak zamisli o ekomuzeju.

*Tada se nameću dvije teme prema kojima treba težiti muzejsko izlaganje predmeta: vrijeme i prostor oko određena teritorija, te odnosi čovjeka i prirode.*⁵

Potican i znatiželjom za sve što se događa u svijetu na području muzeologije, Rivière pomno prati suvremena zbivanja u kojima nepogrešivo otkriva ono što je uistinu novo. Valjalo bi čitatelja možda podsjetiti da je, neposredno nakon svršetka prošlog rata, sudjelovao pri osnutku ICOM-a (International Council of Museums, UNESCO), kojem će od 1948. do 1966. biti direktorom, a kasnije, do svoje smrti 1985., stalnim savjetnikom. S obzirom na činjenicu da će se ekomuzej postupice odrediti prema planetarnoj svijesti što ju je Rivière gajio o ulozi muzeja, ovdje valja nabrojiti i druge kategorije muzeja, kako bismo upotunili ovaj prikaz o podrijetlu ekomuzeja.

Riječ je o muzejima na slobodnom prostoru koje Rivière oduševljeno otkriva oko tridesetih godina. No prvi od njih, muzej Skansen u predgrađu Stockholma, osnovan je još 1891. godine. Arthur Hazelius skupio je u njemu reprezentativne zgrade tradicionalnoga graditeljstva iz različitih krajeva Švedske. Muzeja na slobodnom prostoru bivalo je sve više, posebice u skandinavskim zemljama, Nizozemskoj, Njemačkoj, ali i u Velikoj Britaniji, Rumunjskoj i Sjedinjenim Američkim Državama. U ponovno izgrađenom okolišu koje često zauzima i po nekoliko hektara podignuti su primjerci tradicionalnih građevina koji su često opremljeni unutrašnjim sadržajem. I **heimatmuseum** koji se pojavljuje u Njemačkoj oko tridesetih godina zaslužuje mjesto u ovom rodoslovlju.⁶ Njegov postanak ne može se promatrati odvojeno ni od posljedica prvoga svjetskog rata ni od potreba

pučanstva da se ponovo pronade u svojoj povijesti i identitetu. Heimatmuseum dakle vrednuje narodnu kulturu, ističe odnose koji povezuju pojedinca s okolišem i daje novo, drukčije mjesto pedagoškom djelovanju. Zakonitost i novotarsko značenje takva pothvata ne bi dolazili u pitanje kada im ne bi, uz ostalo, bio cilj da dokažu nadmoć "arijskoga naroda". No stupanj razrađenosti tih nastojanja ne može se dovesti u pitanje: razlika, u pedagoške svrhe, koja se prvi put uspostavlja između izložbene zbirke i studijske zbirke, a s druge strane uvođenje jasnoga i privlačnog muzeološkoga jezika dvije su novine koje valja istaknuti. No pogledamo li s drugog stajališta, uvidjet ćemo da je i te kako poučno utvrditi kako i koliko politička vlast može heimatmuseum, pa i svaki drugi tip ekomuzeja, skrenuti i izopačiti u korist vlastite ideologije.

Ne smijemo zaboraviti ni muzeje susjedstva ili takozvane muzeje zajednica. Ta nova vrsta muzeja pojavljuje se u Sjedinjenim Američkim Državama pri kraju šezdesetih i na početku sedamdesetih godina. Najčešće se stvaraju unutar skupina koje žive u lošim društvenim prilikama. Često je riječ o etničkim manjinama koje tako nastoje potvrditi svoj identitet. Najpoznatija je Anacostia Neighborhood Museum (ANM) koji je 1967. godine osnovao John Kinard u jednoj četvrti Washingtona s većinskim crnačkim pučanstvom. Spomenimo i Museo del Barrio, namijenjen u New Yorku portorikanskom pučanstvu, ili Casa del Museo otvorenu stanovnicima jedne siromašne četvrti na periferiji Mexica. Olakšavajući tom pučanstvu pristup vlastitoj kulturi, tim je muzejima namjena da ga potaknu na preuzimanje odgovornosti za vlastitu budućnost.

Neosporno je da tada na međunarodnoj razini nastaje ideološki kontekst otvoren tim ciljevima. Pri kraju šezdesetih i na početku sedamdesetih godina (pri kraju "tridesetih slavni") sve se češće javlja svijest o propadanju okoliša, pa se stoga sve češće i zauzimaju stajališta o potrebi poboljšanja životnog okvira. Ekologija odgovara potrebi za boljim poznavanjem prirodne ravnoteže i uloge koju pritom igra čovjek. Spoznaja o postojanju zajedničke baštine kojom se svatko može zajednički jednako koristiti krči sebi postupice put. Zahvaljujući stajalištima UNESCO-a, kultura će dobiti tada novo značenje. Tako je 1972. godine prigodom jedne međunarodne konferencije o kulturnim politikama održane u Helsinkiju direktor UNESCO-a kazao:

Kad urbanizacija otigne pojedinca od njegova korijena, kultura mu donosi mogućnost da ostane povezan sa svojim tradicijama i da pritom stekne spoznaju o baštini ostalog čovječanstva, što će proširiti izvore na kojima se napaja njegovo stvaralaštvo.

Na spomenutoj konferenciji govorilo se i o pomoći koju valja pružiti zemljama u razvoju za:

...pun procvat njihove nacionalne kulture, za očuvanje njihove kulturne baštine i njihovih narodnih tradicija.⁷

Poštovanje osoba i zajednica koje one tvore čini osnovu toga općesvjetskoga poimanja kulture i uloge koja joj je namijenjena.

Nije stoga nimalo čudno što je skupština koja je iste godine (1972.) zasjedala u okviru ICOM-a u Santiagu de Chile izjavila:

... da je muzej ustanova u službi društva s kojim je nerazdvojno povezana i da u sebi samome nosi vrijednosti kojima sudjeluje u oblikovanju zajednica kojima služi.

2. POSTANAK I RAZVOJNI PUTOVI EKOMUZEJA

U šezdesetim godinama, u Francuskoj se politikom uređenja zemljišta predviđa stvaranje regionalnih prirodnih parkova. Riječ je, za razliku od nacionalnih parkova neprilagođenih zaštiti nastanjenih prostora, o mjerama kojima će se zaštititi okoliš uz pomoć i sudjelovanje mjesnog pučanstva.

Definicija uloge i zadaća Regionalnih prirodnih parkova donesena je 1966. godine prigodom znanstvenog skupa na kojem su se okupili u Lursu, u Provansi, ministri različitih resora, visoki dužnosnici, stručnjaci i znanstvenici različitih grana.

Na tom je skupu Georges Henri Rivière, koji se oduvijek oduševljavao skandinavskim muzejima na slobodnu prostoru, iznio jednu svoju misao, koja ga je uostalom zaokupljala cijelog života. Naime, po Rivièreovu mišljenju, svako društvo, ma kakvo bilo, nalazi potpun izraz u svom graditeljstvu. Kako u Francuskoj postoji 130 tipova seoskih kuća za očuvanje, kojih bi valjalo urediti desetak muzeja na slobodnom prostoru, te on predlaže da parkovi postanu okvirom.

...muzeja kuća izvučenih iz svoje sredine i prenesenih na prostore koji bi se koristili u muzeografske svrhe.

Pri završetku skupa u Lursu Rivière je točnije obrazložio svoj prijedlog: *Naše je industrijsko društvo u potrazi za novom ravnotežom. No ne može je postići ako ne uspostavi sjedinjenje prirode i čovjeka kakvo je, u ruralnoj sredini, prije svoga nastanka ostvarivalo tradicionalno društvo, sa svojom materijalnom kulturom, svojim načinom odijevanja, svojom hranom, svagašnijom i blagdanskom, svojom društvenom etiketom, s obredima za svako životno doba, za svako razdoblje godine, svojim domaćim jezicima, izražavanjem svoje zajednice u plesu, etničkoj glazbi i paraglazbenim pojavama, usmenoj književnosti, i u plastičkim umjetnostima, skromnima i velikima. To je poruka koju će odašiljati ogledalo parkova.*

Točno dvije godine dijele to izlaganje od događanja koji će potresti Francusku u svibnju 1968. godine. Iz te silne društvene i kulturne uzavrelosti rodit će se mnoge nove želje kao što je "povratak prirodi". Odbacivanje potrošačkog društva, ponovno isticanje tradicionalnih ili manjinskih kultura, posebice ruralne uljudbe, naći će se ponovno u središtu zanimanja.

Riječ ekomuzej pojavljuje se prvi put 1971. godine kada, je u Francuskoj osnovano Ministarstvo za okoliš i kakvoću života. Hugues de Varine i Serge Antoine staviti će taj izraz u jedan od ministrovih govora kako bi na taj način povezali pojmove muzeja i okoliša.⁸ Jean Blanc, organizator skupa u Lursu, ali i stručnjak pri Visokom odboru za okoliš, koji je tada radio na uređenju Regionalnih prirodnih parkova i upravljao izobrazbom prvih stručnjaka kojima će biti povjerena ta zadaća, iznio je te iste, 1971. godine, prvu definiciju ekomuzeja.⁹ Nadovezujući se na definiciju okoliša, on nam je tako pružio jedan od načina spoznaje tog pojma. Tada se rada zametak onoga što će se kasnije nazvati "novom muzeologijom". Riječi Henria Laborita što ih je izmjenio nešto prije s Jeanom Blancom, prigodom znanstvenoga skupa konzervatora u Parizu 1970., jasno upućuju na važnost onoga što će uslijediti:

I tako dolazimo do toga da kažemo kako konzervatorski rad neće možda moći očuvati neku kulturu, ali će zato pomoći svakom čovjeku, izgublenu u prebrzim promjenama svog okoliša, da nađe svoje mjesto u razvoju i u vremenu, te da samim time osmisli vlastitu budućnost s više mašte.

Kao čovjek svog vremena, Georges Henri Rivière nazire ta usmjerenja, možda je čak i ispred njih. No bilo ovako ili onako, u tom novom društvenom i kulturnom kontekstu nastalom nakon 1968. rodit će se ekomuzej. I upravo zbog kulturne baštine nasliedene iz tog doba ekomuzej se duboko razlikuje od hrama kulture koji se često poistovjećuje s muzejom. Plan prvoga francuskog muzeja na otvorenom prostoru proučava se u okviru Regionalnog prirodnog parka Landes u Gascogni, na prostoru nekadašnjega gospodarstva na kojem je ostalo sačuvano nekoliko zgrada koje pobuđuju veliko zanimanje. Otkrivši da su u starom katastru (1836.) upisane i neke druge zgrade kojih više nema, Rivière drukčije usmjerava projekt: radije nego da stvorimo muzej kuća, kazao je, pronadimo zgrade slične onima koje su se ondje nalazile u 19. stoljeću, te ih obnovimo i podignemo na istim

mjestima. Tako će središte gospodarstva opet postati ono što je bilo, sa svojim zgradama, ali i sa svojim vrtovima, poljima, stadima i šumama da svjedoči o jednom vremenu (oko 1830.), o cjelokupnosti ondašnjeg načina življenja, o odnosu između čovjeka i sredine. Otvoren 1969. godine, taj Muzej Marquèze (Musée de Marquèze) dobit će naziv Ekomuzeja Grande Lande (Ecomusée de la Grande Lande).

Istodobno Jean-Pierre Gestin pristupa sličnom pothvatu na Ouessant (bretonski otok uklopljen u Regionalni prirodni park Armorica). Nabavljena je jedna kuća zajedno s njezinim neposrednim prilazima i obnovljena prema stanju posljednjega korištenja, pučanstvo se mobilizira na radovima istraživanja i prikupljanja, a u jednom dijelu kuće priređuje se izložba s dijakronim programom. Prvi se put u Francuskoj kuća, u kojoj je izložba sa svojim unutrašnjim pokretnim sadržajem i neposrednim okolišem, uklapa u jednu istu muzeografsku cjelinu u kojoj se skladno isprepleću pojmovi vremena i prostora. To će kasnije postati Ekomuzej Ouessant (Ecomusée d' Ouessant).

Ubrzo nakon ta dva pothvata slijedit će dvije nove primjene postupka što ga je predložio Georges Henri Rivière. Prva je našla svoje mjesto u Nacionalnom parku Cévennes. Inicijativa je bila pokrenuta 1971. godine. No njezino će ostvarenje iziskivati desetak godina, od 1974. do 1984. To je danas Ekomuzej Mont Lozère (Ecomusée du Mont Lozère) za koji će programe osmisliti i ostvariti Gérard Collin. Za drugu je 1973. godine izabran Regionalni prirodni park Camargue (Park naturel régional de Camargue), gdje je pod mojim rukovođenjem osmišljen muzej vremena. Plan da se u etapama dođe do ostvarenja pravoga ekomuzeja morali smo napustiti, pa je stoga to poduzeće dobilo samo naziv Muzeja Camarguais (Musée Camarguais) (spomenimo da je ta ustanova dobila prvu europsku nagradu za muzej godine 1979.)¹⁰

Svi su ti planovi do sada izrastali iz regionalnih prirodnih parkova. No u isto vrijeme, od 1971. do 1974., javlja se nov pothvat i to u posve različitom kontekstu. Riječ je o stvaranju jedne urbane zajednice, sastavljene od 16 općina koje nose biljeg stoljetne industrijske djelatnosti. To je Zajednica Creusot-Montceau-les-Mines (Communauté du Creusot-Montceau-les-Mines). Sudionici pothvata kojemu je Marcel Evrard na čelu, uvelike će se koristiti savjetima Huguesa de Varinea, koji će 1973. o njemu izjaviti: *Cijela ta zajednica tvori živi muzej čiji se posjetitelji stalno nalaze u njemu. U muzeju nema posjetitelja, ondje su stanovnici.*

Ta se promišljanja nadovezuju na istodobne pokušaje u Latinskoj Americi, gdje se tada, 1972. godine, rađa pojam pod nazivom Museo integral. S jednoga kraja svijeta na drugi ta se promišljanja međusobno obogaćuju napretkom koji postižu. Na tome zdušno rade ljudi kao Hugues de Varine, koji tada obavlja dužnost direktora ICOM-a. Zato se pojava ekomuzeja ne može ograničiti samo na teritorij Francuske iako se ondje taj naziv rodio i ta se zamisao uobličila.

Iskustvo zajednice Creusot dugo će služiti kao referenca kojom će se braniti postojanje zajedničke baštine proizašle iz svakodnevnice djelatnosti ljudi. Želja je osnivača da tu baštinu očuvaju in situ sami stanovnici, uključujući i vlastite domove. Na prostoru što ga zaprima ekomuzej odabiru se mjesta koja će oživljavati njihove različite aspekte ili pobuđivati predodžbe o njima. Stvorena je neka vrsta "antena", svuda se traži sudjelovanje pučanstva, što od članova stalne ekipe ekomuzeja zahtjeva sposobnosti i umještva koja stječu u hodu. Osim skupljanja, inventura i izložaba valja stvarati i uvjete za razmjenu, poticati pamćenje, buditi svijest, uskladiti nastojanje svih i svakoga, ukratko igrati tešku ali i uzbuđujuću ulogu društvenoga "katalizatora".

Rivière, koji sve to pomno prati, pridonosi pothvatu svojim savjetima. Godine 1974. pothvat će dobiti naziv ekomuzeja. Otada će predmetak eko u riječi ekomuzej označavati kako društveni, urbani i industrijski okoliš tako i

prirodni okoliš.

U Francuskoj kao i u drugim zemljama, Ekumuzej Creusot ubrzo će postati ono što se naziva "eksperimentom-putokazom". Već 1974. godine doći će stručnjaci iz Québeca da se njime nadahnu. Od 1979. do 1984. stvorit će oni mnoge ekomuzeje (kao što su ekomuzeji Haute Beauce, Fier monde, Insulaire, La Vallée de la Rouge, Saint Constant, Deux Rives...). I oni će osmisliti definiciju ekomuzeja razlikujući ga od muzeja.¹¹

MUZEJ: zgrada stručnjaci zbirke posjetitelji
RASPRISNUĆE PROŠIRENJE PREGNUĆE
EKOMUZEJ prostor kolektivno baština pučanstvo
pamćenje

U Portugalu za revolucije karanfila (25. travnja 1974.) jača izraz kolektivnoga identiteta što pogoduje stvaranju mnogih lokalnih muzeja, a od 1981. i ekomuzeja, kao što su muzeji Seixal, Monte Redondo i Condeixa. Zanimljivo je napomenuti da se osnutak mnogih lokalnih ekomuzeja i muzeja poklapa s vremenom koje slijedi nakon razdoblja dominacije, odnosno ugnjetavanja. To smo mogli utvrditi u Portugalu, ali i u Norveškoj, Kanadi, Kataloniji, pa i u francuskom ruralnom prostoru. Često se takve inicijative rađaju u nastojanju da se čovjek oslobodi ovisnosti o previše moćnoj vlasti i da počne razmišljati o stjecanju nove neovisnosti. Istu će misao izraziti Alpha Oumar Konaré u svezi s programom o otvaranju ekomuzeja u Sahelu: *Samo oni koji žive od svoje kulture i preko kojih ta kultura živi mogu pomišljati na nove autonomne strukture.*¹²

3. REGULATIVE I DEFINICIJE

Godine 1972. glavna konferencija ICOM-a, kojoj je bila tema "muzej i okoliš", točno određuje, uz gore spomenute definicije, sadržaj onoga što će se kasnije nazvati ekomuzejom. Tom su prigodom izrečene misli koje će postati poznate diljem svijeta, tako naprimjer, ova rečenica Stanislava Adotevia:

Muzejski su predmeti uvijek predstavljali samo opipljivo, vidljivo i materijalno očitovanje duhovne i moralne opstojnosti čovjeka. Čovjeka u njegovu okolišu, u njegovu životu i predajama, u načinu na koji je preoblikovao tvar, usvojio izvanijske utjecaje i napokon u načinu na koji ja preuzeo i na se svoju kulturu, to jest svoj razvoj.

Georges Henri Rivièrè dao je 1973. godine svoju prvu definiciju ekomuzeja, dvije godine nakon tvorbe te riječi. Shvaćao je taj izraz u njegovu razvojnom smislu, te će kasnije ponuditi tri verzije njezina značenja.¹³

U toj je definiciji Rivièrè u nekoliko iznimno nadahnutih rečenica izrazio bit svog humanističkog promišljanja. Sve je u njoj rečeno na manje od jedne stranice - sudjelovanje pučanstva, prostor, priroda, čovjek, vrijeme. Ekomuzej se ondje redom određuje kao *instrument (...), ogledalo (...), izraz čovjeka i prirode (...), izraz vremena (...), tumačenje prostora (...), laboratorij (...), mjesto čuvanja (...), škola*. Iako se na tu definiciju i danas pozivaju mnogi ekomuzeji, nikada je nijedno ministarstvo, kao što smo već napomenuli, nije unijelo ni u kakav službeni akt. Ni drugi akt, sročen 1980. godine, koji nosi naslov "Načela ustrojstva ekomuzeja", nije ušao u službene spise. Njegovi sastavljači nastoje u njemu istaknuti ono po čemu se ta ustanova razlikuje od drugih muzeja, a to je:

- vrsta očuvanih dobara koja mogu biti nekretnine (zgrade, tereni)... i potrošna dobra (životinje, kulture...)
- način rada, koji se temelji (po ugledu na Ekomuzej Creusot) na funkcioniranju triju odbora:
- upravnog odbora (u kojem su zastupljene mjesne zajednice i

administrativne službe),

- odbora korisnika (u kojemu su zastupljena različita mjesna udruženja)
- znanstvenog odbora.

U tekstu se navodi da se u ekomuzeografskom jeziku isprepleću pojmovi vremena i mjesta: pojmovi mjesta da se, s pomoću svjedoka, osvijetle veze što ih je pučanstvo održavalo s okolišem tijekom svoje povijesti sve do današnjih dana. Za pojmom se vremena poseže pri analizi razvojnog puta - od samih početaka - identiteta, te ekoloških, povijesnih i gospodarskih čimbenika koji ga uvjetuju.

Tim zadaćama odgovaraju različite strukture: prostori svjedočanstva koji se u različitim dijelovima ekomuzeja izlažu očuvani i uređeni za prihvata: to su takozvane "njegove antene"; s druge pak strane, u kotarskom je središtu zamišljen "muzej vremena" s upravnim uredima, dokumentacijskim centrom ili terenskim laboratorijem, te spremištem predmeta.

4. MOGUĆNOST I GRANICE EKOMUZEJA

Iako većina rukovoditelja ekomuzeja crpe velika načela svog djelovanja iz spomenutih tekstova, svi se slažu u tome da se ne valja držati stalnoga modela muzeja. Nema tipičnog ekomuzeja - običavaju govoriti - postoje samo "ekomuzeji u nastajanju". I sam je Rivièrè završio svoju definiciju ističući:

...njezina je raznolikost beskonačna jer se datosti beskonačno razlikuju od uzorka do uzorka.

Iako je valjanost takva stajališta neprijeporna, ipak ne pridonosi zakonskom i konačnom priznanju ekomuzeja. Sloboda kojom se takav pothvat nužno mora razvijati često ostavlja prostor zastranjivanjima i argumentima protivnika koji tu ustanovu klevetnički napadaju.

Kako se ne uspijeva ponuditi zadovoljavajuća tipologija, to se ekomuzeji najčešće razvrstavaju prema vremenu svoga osnutka. Onima koji su nastali prije 1980. pogodovale su tadašnje gospodarske prilike, a često i odlučno zauzimanje zajednice. Istina je, s druge strane, da se gotovo uvijek osnivaju u okvirima regionalnih prirodnih parkova.

Nakon 1980. raste broj ekomuzeja koji se često rađaju iz neposrednih i istinitijih htijenja pučanstva. Iako točnije odgovaraju definiciji Georges-a Henrija Rivièrèa, to ipak nailaze na velike teškoće, Naime, gotovo dvjema trećinama tih ustanova upravljaju udruženja koja moraju opravdati novčana sredstva i neprekidno o njima pregovarati.

Nagla i neočekivana zbivanja, kao što je, na primjer, zatvaranje tvornice ili napuštanje ruralnih zona, kadkada su dovodila do njihova osnutka (uostalom, jedan ih je novinar označio kao "muzeje recesije").

Izuzevši one koji se više ni po čemu ne razlikuju od lokalnog muzeja ili od drugih ustanova koje imaju samo naziv ekomuzeja, te stoga nemaju gotovo ništa zajedničko s razvojem koji smo ocrtali (kao ekomuzeji šešira, sadrenih odljevaka, gomoljača, kruha...), mnogi ekomuzeji nastoje, ne bez teškoće, očuvati svoju samosvojnost.

Prostori i pučanstvo koje na njima živi tvore stalno promjenjivu stvarnost. Ekomuzej, koji se određuje prema njima, mora slijediti tu evoluciju i prilagoditi joj svoje djelovanje. Te preobrazbe mogu poprimiti tijekom pravih mutacija i ugroziti budućnost ekomuzeja. Kako, na primjer, Ekomuzej Creusot, osnovan u vrijeme velikog gospodarskog rasta, može potaknuti sudjelovanje pučanstva kada ovo, izloženo gospodarskoj krizi, ima mnogo preče brige nego je zaštita baštine? U svezi s time upitajmo se kako će ekomuzeji proraditi u Sahelu ako se ondje "potraga za srećom" uvijek svodi na "potragu za jelom i pićem".¹⁴

Područje je rada ekomuzeja golemo, jer zadire u sve dijelove lokalnog života. Tu mnogostrukost funkcija teško je ostvariti a teško ju je i braniti

kada neki u njoj vide konkurenciju. Jer ekomuzej tada može postati izrazom protuvlasti, te izazvati nepovjerenje, pa i neprihvatanje od strane službene političke vlasti.

Razmišljanje o lokalnu razvoju također spada među priznate specifičnosti ekomuzeja. Ta ustanova, doduše, može privremeno ili polovično ublažiti praznine kolektivnog pamćenja, te poznavanjem prošlosti pridonijeti dozrijevanju odluka okrenutih budućnosti. No, izuzevši njegovu turističku ulogu koja proizlazi iz vrednovanja baštine, i koju može vrlo uspješno ostvariti, ekomuzej ne može svojim djelovanjem prodrijeti mnogo dalje. "Nije riječ o tome da se ima više nego da se bude više": ovom izrekom Renéa Maheua možemo sažeti ulogu ekomuzeja na području razvoja. A to će reći koliko je u vrijeme kada gospodarski ciljevi daleko nadvisuju sve ostale zadaća teška.

S ekomuzejom se događa isto što i s mnogim drugim pothvatima: kada uspijeva prebroditi sve teškoće s kojima se suočava, tada - kao što to potvrđuju ova razmatranja - uistinu donosi nešto novo. No nijedan od njih neće biti siguran od mogućega zastranjenja ako se njegovo djelovanje ne temelji barem na minimalnoj znanstvenoj strogosti.

Pridonoseći ponovnom otkrivanju i prihvaćanju baštine, ekomuzej može postati utočištem pučanstva koje se, pred neizvjesnom budućnošću utječe izrazu prošlosti.¹⁵ Bilo je, međutim, i zajednica koje su postojanje vlastita teritorija rabile kao izgovor za nametanje svojih nacionalističkih stajališta. "Ogledalo" ekomuzeja tada postaje izobličavajuće jer više ne odražava stvarnost nego sliku kakvu neko pučanstvo želi o sebi pokazati.

Zbog toga je Georges Henri Rivière tako postojano isticao ulogu znanstvenog odbora ekomuzeja. Uporno je ustrajao i na ulozu "Muzeja vremena", to jest na "interdiscipliniranom i periodiziranom prikazivanju" koje ostaje stalnom referencom zbiljskih temelja identiteta i glavnom sastavnicom cjelokupna sklopa ekomuzeja. Kolektivno promišljanje uvijek se ispostavlja na ideološkim odabirima, no valja uz to voditi računa da se pritom oslanja na "zaštitne ograde" znanstvenog pristupa. Ekomuzej ne može djelovati bez pomoći znanstvenog istraživanja i znanstvene osnovice kojima se mora koristiti pri svakoj svojoj akciji. No valja pripaziti da znanstvenici, sveučilišni uglednici ili stručnjaci različitih grana, ne preuzmu vlast u ekomuzeju. Pučanstvo bi se tada udaljilo, a posljedice bi bile nesagledive. U dijalektici, u kojoj se istraživanje udružuje s kulturnom akcijom, valja uvijek pronaći ravnotežu, a ta uloga pripada ekomuzeju.

Godine 1986. u Lisle d'Abreau u okružju Rhône-Alpes, održali su se Prvi susreti ekomuzeja u Francuskoj. Iako bi se, sudeći prema broju sudionika, mogli smatrati uspješnima, drugih susreta takve vrste nikada nije bilo. Nešto kasnije osnovani ustroj kojemu je bilo povjereno okupljanje rukovoditelja ekomuzeja i promicanje njihovih ustanova primjenio je 1991. godine svoj naziv "Ekomuzeji u Francuskoj" nazvavši se "Savez ekomuzeja i društvenih muzeja". Tada se mnogi ekomuzeji više ne razlikuju od onoga što se tada uobičajilo nazivati "društvenim muzejima"¹⁶. I obratno, mnogi su društveni muzeji preuzeli strategiju prema kojoj su se dotad ekomuzeji razlikovali od ostalih muzeja. Tako je spomenuti Savez napustio obranu i promicanje zadaća svojstvenih samo ekomuzejima.

No nije to jedini razlog kojim bismo mogli objasniti nesklonost što se danas u Francuskoj pokazuje prema pojmu ekomuzeja. I drugi su razlozi utjecali na sud onih koji smatraju da je ekomuzej izašao iz mode. Oni proizlaze iz revolucionarne utopije što je pronosi pojam ekomuzeja, rađaju se iz bojazni pred mogućom pojavom protuvlasti što je ekomuzej može potaknuti, ali i iz nepovoljne odnosno prezrive reakcije većine pripadnika jednoga zvanja kojem u Francuskoj vladaju konzervatori "umjetničkih" muzeja (čudno je s kakvom upornošću neki od njih i dalje kritiziraju Georgesa Henrija Rivièrea: zar nisu prstom upirali na njega prigodom krize koja je sada zahvatila Državni muzej narodnih umijeća i predaja?). Podsjetimo se samo koliko je

vremena trebalo da se riječ ekomuzej pojavi u nazivu jednog od međunarodnih odbora ICOM-a!

No ima i drugih razloga, koji proizlaze iz same biti pojma, iz potrebe za sudjelovanjem pučanstva i neizbježnih fluktuacija kojima je izloženo, i sve većih teškoća u osmišljavanju zadovoljavajuće definicije kriterija, iz krhkosti samoga pothvata, iz uvijek nedovoljnih financijskih sredstava, iz uloge što ju u ekomuzeju obnaša njezin rukovoditelj, iz omalovažavanja riječi ekomuzej koji rabi svatko kako se kome sviđi... Svi ti čimbenici pridonose u Francuskoj tome da se ekomuzej potiskuje u red neuspjelih pokušaja koji pripadaju prošlim vremenima. No u mnogim drugim zemljama vlada drukčiji pristup, te ondje ekomuzej ima uvijek vatrenih pristaša pobuđujući i dalje zanimanje.

No mnogo više od ekomuzeja, grana pred kojom je nesumljivo budućnost jest ekomuzeologija i sve što je određuje, to jest povijest koju smo u glavnim crtama prikazali, ostvarenja, metode, znanstvena eksperimentacija, te određena etika (prilično bliska onoj koju danas zastupaju neki humanistički ekolozi). I to u prvom redu stoga što ta grana ulazi u red planetarnih zadaća.

5. DOPRINOSI EKOMUZEJA SUVREMENOJ MUZEOLOGIJI

Unatoč iskustvima koja su ostala bez sutrašnjice, unatoč teškoćama i rizicima, doprinosi su ekomuzeja itekako vrijedni. Njihov udio, kao i onaj drugih muzeja u svijetu, poput muzeja susjedstva u Sjedinjenim Američkim Državama, ili Muzeja Niamey odnosno Casa del Museo u Mexicu, konačno je doveo u pitanje postojanje jedinog tipa muzeja, sveopćega, nepromjenljiva i nedodirljiva. Zbog nedostatka takva naslijeđa danas ćemo se susretati s mnogim teškoćama u nastojanju da se izborimo za osnutak i samosvojnost društvenih muzeja.

Prvi put u povijesti muzeja pučanstvo je postalo partnerom muzejske ustanove. To je golema promjena. Sretna je okolnost što je čovjek poput Georgesa Henrija Rivièrea, koji je vrlo brzo uvidio njegovu neophodnost, uspio oživotvoriti tu zamisao, prionuvši svojom darovitošću i velikim etnološkim i muzeološkim iskustvom izradi definicija i primjeni pojma ekomuzeja.

Kao što smo već spomenuli, broj ekomuzeja nije rastao uvijek istim ritmom. Neki su čak i nestali (kao Ekomuzej Nord-Dauphiné, koji je prestao djelovati 1993. godine) dok drugi preživljavaju zahvaljujući postojećim zbirkama. Iza velikih trenutaka zanosa i stvaralaštva koji su pratili njihovo nastajanje, uslijedili su drugi, mučniji, pa i sudbonosni. Kako osigurati financiranje rada i djelovanja? Gdje crpiti za to nepresušnu energiju i vrijeme? Kako održati trajnost pothvata? Ekomuzeji su, ipak, uz ostale društvene muzeje, laboratoriji buduće muzeologije. Jer zašto bi, da nije tako, sve više muzeja preuzimalo njihove smjernice i njihove dosege? Doprinosi ekomuzeja ogledaju se na ova tri glavna područja:

1. Sudjelovanje pučanstva: u sve većem broju muzeja ta je zadaća izraz njihovog velikoga htijenja da poznaju svoje općinstvo, da odgovore njegovu očekivanju i da uspostave istinski dijalog. Ekomuzej, muzej koji djeluje kao živčani završeci društva, uvijek će preduhitriti pitanja svog općinstva, ponuditi će mu orijentacijske točke, prikupljat će podatke o problemima koje valja riješiti...
2. Doprinos muzeja kolektivnom promišljanju razvoja: pomažući pučanstvu da shvati položaj u kojemu se nalazi, muzej mu može vratiti hrabrost i dostojanstvo i potaknuti njegove sposobnosti da ovlada svojim postojanjem. Kako iskustva pokazuju, muzeji se i za to zauzimaju.
3. Primjena interdisciplinarnosti: proučavanje i tumačenje sveukupnosti

odnosa čovjeka i njegovoga okoliša iziskuje križanje, spajanje i povezivanje metoda i rezultata više znanstvenih grana. Ekomuzeji su se dokazali kako korisna može biti primjena interdisciplinarnosti, i to kako na razini razmjena između znanstvenih istraživača i pučanstva tako i u pogledu muzeografskog jezika, potičući napredak i, općenitije uzevši, poznavanje određenog prostora. Neki u primjeni tih triju načela - interdisciplinarnosti kao sredstva, razvoja kao cilja i sudjelovanja kao pokretača - vide stvaranje nove muzeologije.⁷ Bilo ovako ili onako, riječ je o napretku svekolike muzeologije i o razvoju koji ona mora nužno postići kako bi prilagodila svoje metode promjenjivim potrebama čovjeka i društva.

Povijest koju smo ovdje ocrtaali - ali po mom mišljenju i nastojanja koja želim obnoviti kako bih mogao ocijeniti zahtjeve i reakcije onih koji posjećuju te muzeje nazvane u Francuskoj "društvenima", ekomuzeje, etnografske muzeje, regionalne muzeje - ta povijest ipak na kraju otkriva stanovitva uvjerenja o ulozi koju ovi imaju. Uspoređivati, pružiti orijentacijske točke, pomagati pri radu da se nešto prežali odnosno otpiše, priznavati, to je, eto, zbroj zadaća koje danas možemo povjeriti djelatnosti muzeja.

Uspoređivati, primjenjivati najosnovniju metodu etnološke znanosti - usporedbu - logički spada među glavne strategije etnografskoga muzeja. Pokazujući ljudima - svojim posjetiteljima, svojim korisnicima - kako žive drugi ljudi, muzej potiče razmišljanje o različitosti i sličnosti: "Tko će nas upoznati s neizmjenom raznolikošću bića u očitom jedinstvu vrste?", upitao je Edgar Pisani u jednom od navedenih brojeva Courriera UNESCO-a. Nije li to izazov koji naši muzeji moraju prihvatiti? Na neodređeno vrijeme? Pružiti orijentacijske točke, omogućiti onom tko poželi da se ponovno smjesti u nekom vremenu i prostoru, također je jedan od glavnih zadaća ekomuzeja. Uspoređivati i povezivati na jednom ili više referencijalnih teritorija negdašnji i današnji način života, mišljenja i djelovanja danas je više nego ikada, s obzirom na opseg mutacija koje se događaju u našim društvima, jedan od najvažnijih doprinosa: riječ je o bilanci čije vrijednosti valja prikupiti, a koje bi svatko morao postaviti prije nego se upusti u akciju. Obnavljati, obavljati istraživanja i voditi prikupljanje u muzeju, uz pomoć stanovnika, zajednice ili udruženja, a potom pristupiti radu na obnovi: "Da bi u tim muzejima o čovjeku" - rekao je Georges Henri Rivière - "čovjek vratio čovjeku ono što mu je uzeo." Ako se to ne postigne, muzej će postati jedan od onih "mjesta otuđenja baštine" koja s razlogom zaslužuju pokudu.

Pomagati pri "radu na otpisivanju", to jest promatrati nestajanje ili preinake predmeta, umijeća, ponašanja ili vjerovanja što sve potiče na prikupljanje. Nerijetko se pri takvim mutacijama događa da taj postupak i obnova koja slijedi poprimaju značenje rada na otpisivanju, što je jedan od načina da bolje prihvatimo prijelaz od jedne etape na drugu, da se pomirimo i prevladamo je kako bi zaživjelo nešto drugo. Priznavati, dati manjinama mogućnost da ih drugi upoznaju i priznaju. Nakon pojave muzeja susjedstva, ekomuzeja i "nove muzeologije" to je vjerojatno jedna od novih funkcija etnografije. Upoznavanje drugoga, kulturni relativizam, uvažavanje razlika, jednom riječju, uvjeti da se ostvari uspješno "mješanstvo kultura" spadaju među potrebe našeg doba, čemu muzej može mnogo toga pridonijeti. Kao što vidimo, nijedna od tih "društvenih" funkcija ne može se odvojiti od drugih, one se međusobno upotpunjuju i podudaraju upravo s toga što u sebi nose nešto od jednog istog instrumenta - muzeja, na svim razinama njegova djelovanja: stečevini, čuvanju, proučavanju i prikazivanju.

Mi djelatnici u muzeju Dauphinois doista smo sretni što radimo u ustanovi čiji je osnivač Hippolyte Müller, u početku ovoga stoljeća, naumio "povezati najstarije stanovnike nekog kraja s onima koji u njem danas obitavaju", (...) "ponovno stvoriti misao koja je stvorila predmet", pružiti "veliku pouku stvari i

alpske povijesti (...) na najveću tehničku i umnu korist posjetitelja. Danas možda ne bismo rabili iste te izričaje, ali valja kazati da zamisao Muzeja nije do danas doživjela velikih promjena. Promijenila su se samo sredstva, oblici izražavanja, i posebice pitanja.

Naime, muzej se pri svojim odabirima ravna prema velikim upitima današnjice, prema otkrićima i hitnji. Iz toga se razvija odnos koji ga sjedinjuje s njegovim posjetiteljima.

Ako naša društva žive u hitnji, nema razloga da se i muzeji tako ne ponašaju. U tome i jest najviša zadaća Muzeja, upravo u tom njihaju između izraza fenomena identiteta i izraza planetarne svijesti. S jedne strane, svatko mora biti priznat u svojoj različitosti, svome mjestu i ulozi, jednom riječju, u svojem dostojanstvu, s druge pak strane, ciljevi i vrijednosti morali bi biti podudarni, u istoj sudbini, u istoj povijesti. Na tom se putu muzej nikad ne bi smio zaustaviti. I ako trag, predmet, dokument ili djelo i dalje ostaju geslom svake njegove akcije, ništa pak nije važnije od onih stvorenih od puti i duha s kojima i za koje se muzej stvara.

Bilješke:

¹JEAN-CLAUDE DUCLOS. Roden 1947. godine u Marseilleu (Francuska). Završio agronomsku školu. Znanstveni savjetnik pri Ministarstvu poljodjelstva, od 1970. do 1972. (Marseille), zamjenik ravnatelja Regionalnoga nacionalnoga parka u Camargui do 1981. (Arles), a potom zadužen za čuvanje prirodnih bogatstava, zamjenik upravitelja Muzeja Dauphinois i Čuvanje baštine Isérea (Grenoble). Osmišljava muzeje i postavlja izložbe, autor je djela i članaka o različitim područjima etnologije ruralnoga svijeta (pastirstvo, transhumancija), te o Alpama i muzeologiji. Ovaj je tekst preuzet iz predavanja održanih na sveučilištu; posljednjih desetak godina redovito se dopunjava novim podacima.

²Jean-Yves Veillard, "Pour un nouvel humanisme" u: Découvrir les Écomusées, Musée de Bretagne - Ecomusées Bentinais, Rennes, ožujak 1984., str. 47.

³François Hubert, Historique des Écomusées u: "La muséologie selon Henri Rivière, Dunod, Paris, 1989., str. 146-154. Čitatelja upućujemo i na članak François Huberta u već spomenutoj publikaciji, Découvrir les écomusées.

⁴Adriaan de Jong and Mette Skougaard. "THE HINDELOOPEN AND THE AMAGER ROOMS, two examples of an historical museum phenomenon", u: Journal of the History of Collections 5, br. 2, 1993., str. 165-178.

⁵Georges Henri Rivière, u: "Dossiers écomusée", 26. ožujka 1980., 9 tipkanih stranica.

⁶Alfredo Cruz-Ramirez "Heimatmuseum une histoire oubliée", u: Museum, br. 148, 1985., str. 241-244.

⁷Te rečenice što ih navodi Paul-Marc Henry preuzete su iz fundamentalnog djela: Paul-Marc Henry i Basile Kossou, "La dimension culturelle du développement", Nouvelles éditions africaines, UNESCO, Lomé, 1985., 161 str.

⁸Riječ ekomuzej pojavljuje se prvi put u govoru što ga je održao Robert Poujade, tadašnji ministar za okoliš, 3. rujna 1971., prilikom 9. opće konferencije ICOM-a u Grenobleu. Izraz je tada izmislio Hugues de Varne, glavni tajnik ICOM-a, namjenivši ga Sergeu Antoinu, ministrou savjetniku i sastavljaču spomenutoga govora, kako bi se izbjegla riječ muzej koju su smatrali neprikladnom. (Usp. članak Huguesa de Varnea u Gazette des musées canadiens 1978.) Prije toga, 1970. godine, pridjev ekomuzeografski prvi je put upotrijebio Jean-Pierre Gestin, dopravitelj Regionalnoga prirodnoga parka Armorique, na konferenciji što ju je održao prigodom znanstvenog skupa Udruženja konzervatora javnih zbirki.

⁹Definicija okoliša i ekomuzeja što ju je dao Jean Blanc (napisana 1971. i razdijeljena sudionicima skupa ICOM-a održanoga 1972. pod nazivom "Muzej i okoliš"). Usp. ENVIRON br. 2., Revue du Collège d'Ecologie, d'Ethno-Ecologie et d'Histoire, prosinac 1972., Hauts-de-Courbons, 04000 Digne. Usp. također Museum, "Musée et environnement", Sv. XXV, br. 1/2, 1973., str. 119-120. Riječ je o jednoj društvenoj skupini, na određenu prostoru, koja raspolaže stanovitom "životnom sredinom" prirodnom sredinom koju su prethodne radnje čovjeka uveliko preoblikovale i izgradile. Spomenuta skupina raspolaže stanovitim biološkim kapitalom, tehničkom mogućnostima, kulturnom baštinom i inovacijskim sposobnostima koje će odrediti ono što bismo mogli nazvati "načinom življenja". Biološki odnosi, mentalne komunikacije, oblik i sadržaj međudjelovanja unutar toga načina življenja određuju Okoliš skupine.

Okoliš omogućava, više ili manje uspješno, življenje (prirodne biološke odnose), očit bivstvovanja (percepciju tih odnosa), svijest o bivstvovanju (poznavanje evolucijskog teritorija), djelovanje, te tehničko i duhovno stvaralaštvo. Svaralački "mehaničmi" Okoliša, to jest, s jedne strane životne sredine, a s druge načina življenja, i konačno njihove međusobne komunikacije (priroda, kakvoća i gustoća tih komunikacija) iznimno su složeni, pokretljivi i vrlo krhki. Za čovjeka je dakle vrlo važno da ih shvati kako bi osigurao svoju trajnost i "našao mjesto" u svijetu.

Jedan od elemenata te spoznaje može biti i ekomuzej shvaćen istodobno kao zbirka in situ organskih jedinica koje u prostoru tvore mrežu odnosa između čovjekove životne sredine i njegova načina življenja, i kao zbirka in vitro reprezentativnih svjedoka povijesnog razvoja tih odnosa.

Istraživačkom je radu dužnost da uspostavi mrežu tih odnosa, da predvidi njihov razvoj i da ponudi alternativna rješenja. Muzeografiji će pak biti dužnost da istakne vrijednost "predmeta" i istraživačkih dostignuća kako bi usmjerila pedagoško djelovanje.

¹⁰Jean-Claude Duclos "Musée Camarguais, Mas du Pont de Rousty, Arles, France", u: *Museum*, sv. XXXII, 1/2, 1980., str. 24-33.

¹¹René Rivard, "Que les musées s'ouvrent ou vers une nouvelle muséologie. Les Écomusées et les musées ouverts". Québec, listopad 1984., šapirografirano, 171 str.

¹²Alpha Oumar Konaré, "Des Écomusées pour le Sahel: un programme", u: *Museum* br. 148, 1985., str. 230-236.

¹³Razvojna definicija ekomuzeja što ju je ponudio Georges Henri Rivière (sročena je 22. siječnja 1980., te nam je stoga vremenski najbliža):

"Ekomuzej je instrument koji određena vlast i određeno pučanstvo zajedno osmišljavaju, ostvaruju i iskoristavaju. Vlast to omogućava uz pomoć svojih stručnjaka, olakšica i sredstava koje daje. A pučanstvo se tome usmjerava svojim težnjama, umijećima i sposobnostima pristupa. Ekomuzej je ogledalo u kojem se to pučanstvo ogleda da se u njemu prepozna, u kojem traži objašnjenje prostora uz koji je vezano, kao i objašnjenje o životu koji mu je prethodio, a sve to u kontinuitetu i diskontinuitetu naraštaja. To je ogledalo koje pučanstvo pruža svojim posjetiteljima da ga oni bolje razumiju, uz poštovanje njegova rada, njegova ponašanja, njegova skrovita, unutarnjega sadržaja. Ekomuzej je izraz čovjeka i prirode. Čovjek se ondje prikazuje u svojoj prirodnoj sredini. Priroda pak u svojoj divljini, ali u onakvoj kakvu je tradicionalno društvo i industrijsko društvo prilagodilo svojoj slici. On je izraz vremena, kada objašnjenje ide dalje od doba u kojemu se čovjek pojavio, kada se slojevito provlači kroz pretpovijesno i povijesno vrijeme koje je čovjek proživio da bi dopro do vremena u kojemu živi. No uvijek s otvaranjem prema budućnosti, a da pri tom ekomuzej ne preuzima ulogu odlučivača nego da služi, ako ustreba, kao izvor informacija i kritičke analize. Ekomuzej pruža tumačenje prostora. Povlaštena prostora, gdje se možemo zaustaviti, kojim možemo kročiti.

Ekomuzej je laboratorij jer pridonosi povijesnom i suvremenom proučavanju toga pučanstva i njegove sredine, jer otvara vrata školovanju stručnjaka za ta područja, u suradnji s vanjskim istraživačkim organizacijama. Ekomuzej je mjesto čuvanja jer pomaže pri zaštiti i vrednovanju prirodne i kulturne baštine pučanstva o kojem je riječ. Ekomuzej je škola jer se udružuje s pučanstvom u zajedničkom proučavanju i očuvanju, potičući ga da ozbiljno pristupi pitanjima vlastite budućnosti.

Taj laboratorij i ta škola nadahnju se općim načelima. Kulturu na koju se pozivaju valja shvatiti u njezinu najširem značenju, a oni preuzimaju na se zadaću da pučanstvo upoznaju s njezinom veličinom i umjetničkim izrazom, bez obzira na to od kojega sloja pučanstva proizlazili. Njezina je raznolikost beskonačna jer se njezine datosti beskonačno razlikuju od uzorka do uzorka. Taj laboratorij i ta škola ne zatvaraju se u sebe, oni primaju i daju.

¹⁴Alpha Oumar Konaré, "Des Ecomusées pour le Sahel: un programme", nav. dj.

¹⁵François Hubert, "Les Écomusées en France: contradictions et déviations" u: *Museum* br. 148, 1985., str. 186-190.

¹⁶Eliane Baroso i Emilia Vaillant (pod vodstvom) "Musées et sociétés", izvještaj sa skupa u Mulhouse/Ungersheimu, lipanj 1991. - Analitički repertorij muzeja, bilance i planovi. Ministarstvo prosvjete i kulture, Uprava muzeja u Francuskoj, Pariz, 1993., 446 str.

¹⁷Jean-Claude Duclos, "Les Écomusées et la nouvelle muséologie" in *Actes des Premières rencontres nationales des Écomusées*. 13. i 14. studenoga 1986., Agence Régionale d'Ethnologie Rhône-Alpes, Grenoble, str. 61-69.

Prijevod s francuskog:

Melita Wolf

SUVREMENA DOKUMENTACIJA - NE SAMO PREDMETI, VEĆ I LJUDSKA BIĆA

Gunilla Cedrenius
Švedska

Skupljanje zbirke suvremenih predmeta često je tema brojnih konferencija koje se održavaju u raznim zemljama. Diljem svijeta razmatra se muzejska politika u svjetlu masovne proizvodnje dvadesetog stoljeća.

Mnogi muzejski radnici izbjegavaju suočenje s teškim odlukama koje valja donijeti u vezi s akvizicijom suvremenih predmeta tvrdeći da je većina proizvoda našeg vremena sasvim nezanimljiva. Drugi pak u skupljanju suvremenih predmeta vide šansu da se muzeji aktiviraju i inkorporiraju u suvremeni socijalno-politički kontekst. Većina se slaže da je takva zadaća prevelika za bilo koji pojedinačni muzej. Kombinacija štedljive selekcije i međusobne suradnje jedini je način da se uhvatimo u koštac s tim problemom.

Ovim je riječima prije jedanaest godina započeto moje ključno izlaganje na Generalnoj konferenciji ICOM-a u Londonu. Rasprave se nastavljaju, a ima i zemalja koje slijede švedsku inicijativu SAMDOK i koje su po uzoru na nju utemeljile vlastite nacionalne organizacije.

Upravo zato što je naše vrijeme vrijeme velikih promjena, dokumentirati sliku suvremenog društva je, s muzejskog stanovišta, i fascinantnije i značajnije nego ikada.

Pokretanje projekta SAMDOK za svaki je pojedini muzej velika pustolovina otkrivanja vlastite kulture, kao i utvrđivanja onoga što je zanimljivo danas i predviđanja što će biti zanimljivo sutra.

Kako je sve počelo

Počnimo ispočetka. Prije dvadeset godina švedski Nacionalni muzej kulturne povijesti slavio je stogodišnjicu osnivanja i tim je povodom izvršena analiza fundusa po kriterijima tematskih područja i društvenih slojeva na koje se odnose zbirke, kao i na osnovi razdoblja iz kojih potječu. Većina predmeta je skupljena prije pedesetak godina ili još ranije. Primijenjena je metoda da se pusti da većina predmeta nestane, pa da se zatim zanima onim što je preostalo. Reklo bi se da to i nije bio baš osobito dobar način skupljanja. Daju li nam te zbirke sliku vremena i pojava koje bi trebale odražavati? Sastoje li se od relevantnih ili dobrih primjera ili su predmeti izabrani uglavnom slučajno?

Neke grupe su kvantitativno prezastupljene. Najveća grupa predmeta su nesumnjivo odjeća i tekstil. Predmeti koji spadaju u opremu kućanstva također su dobro zastupljeni.

Švedska zbirka iz razdoblja od 1874. do 1974. pokazuje izrazite manjkavosti na mnogim područjima, naročito na području radnog života, gdje predmeti koji predstavljaju obične, svakodnevne skromne profesije nisu zastupljeni, kao na primjer predmeti iz sfere administrativnih i uslužnih profesija, koje su se veoma naglo razvijale. Ako uzmemo u obzir da broj radnika zaposlenih na administrativnim poslovima u industrijaliziranim zemljama danas premašuje broj radnika u industriji, to je zaista valjan razlog da se posvetimo tome području radnog života, i to ne samo njegovoj sadašnjici nego i njegovoj povijesti.

Analiza švedskih muzejskih zbirki također upozorava na društvenu